

соціальних взаємодій, зниження частоти проявів агресивної, суїцидальної поведінки.

За результатами проведеного анкетування серед 70 пацієнтів – учасників АТО (ООС), які пройшли лікування в Центрі, були отримані позитивні відгуки, а саме: на питання «Чи станете Ви нашим постійним клієнтом та порекомендуєте наш заклад рідним та друзям?» – «Так» відповіли 99% опитуваних. Після виписки 40% пацієнтів Центру прийняли рішення про проходження повноцінної постійної психотерапії амбулаторно. При цьому вони знаходяться в стані стійкої ремісії й цілком успішні в суспільстві.

Зважаючи на викладене, вважаємо за доцільне поширювати позитивний досвід роботи Центру відновлювального лікування і реабілітації ветеранів війни Луганської області в інших регіонах України.

ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ МОДЕЛЬ МАЙБУТЬОГО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ – ГІБРИДНА ВІЙНА

О.В. Громико, кандидат філософських наук, доцент

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Сучасна цивілізація або цивілізації принесли багато нового до життя людини в матеріальному, науковому і технічному сенсі, забезпечуючи хоч у частині глобального суспільства досить високий рівень життя. На жаль, разом з розвитком позитивних тенденцій наступило пришвидшення розповсюдження глобальних викликів і загроз та численних інших негативних факторів. Незважаючи на численні ідеологічні, політичні чи методологічні відмінності спеціалісти військової галузі намагаються опрацювати наукові підвалини для нових суспільних, державних і міждержавних стосунків, одночасно беручи участь в практичній реалізації цих стратегій.

До сьогоднішнього дня філософи не перестають аналізувати джерела військових конфліктів, намагаючись віднайти і зрозуміти механізми, які функціонують поза волею людини та його зовнішніми діями. Протягом століть різні філософські школи формували власні концепції, з яких кожен можна визнати як за правильну, так і неправильну, в залежності від перспективи спостерігача. Їхня багатомірність відповідає багатомірності війни.

Американський політолог і соціолог Самюель Хантінгтон (18 квітня 1927 – 24 грудня 2008), автор численних праць у галузі політичної модернізації, міжнародних відносин та теорій демократії. Велику популярність здобула його концепція «зіткнення цивілізацій», яка описує динаміку сучасних міжнародних відносин крізь призму конфліктів на цивілізаційній основі.

Згідно з С. Хантінгтоном, у світі існують такі цивілізації: західна, латиноамериканська, африканська, ісламська, індуська, православна, буддистська та японська. Між цими цивілізаціями так звані «лінії розломів» – кордони та межі цивілізацій, які у зв'язку з особливостями свого

географічного розташування, а також історичного, економічного та соціально-політичного розвитку лежать у сферах інтересів конкуруючих цивілізацій або переходять під сфери впливу то однієї, то іншої. Саме на таких «лініях розлому» можливий новий глобальний конфлікт, і якраз на такій «лінії розлому» розташована Україна [1, с.405].

Агресія РФ проти України спричинила руйнівні наслідки для європейської та глобальної безпеки. Російсько-український конфлікт не тільки порушив регіональну стабільність, а й створює та підсилює глобальні ризики. Для опору та стримування агресора Україні разом з її міжнародними партнерами необхідно мати чітке розуміння природи й характеру цього конфлікту.

Сучасний російський реваншизм проводить стратегічний курс на підрив основ правової системи міжнародної безпеки відповідно до своїх уявлень про світовий порядок як про багатополосну систему із визначеними сферами впливу, що мають бути закріплені за великими світовими державами. До цих держав належать США, КНР та РФ, які мають могутні збройні сили та володіють значним ракетно-ядерним потенціалом.

У сучасному глобалізованому світі стратегічна імперська політика такого типу не має шансів на кінцевий успіх, хоча і спроможна досягти певних тактичних результатів. Взаємопов'язаність країн та взаємне переплетення інтересів держав, їх зацікавленість в економічному зростанні та збільшенні рівня добробуту власного населення, зрощення економічних та соціально-політичних систем у форматі інтеграційних моделей – усе це позбавляє сенсу агресивні дії проти інших держав, відкидає війну як засіб реалізації стратегічних цілей зовнішньої політики. Однак через історичні обставини та особливий характер своєї внутрішньої організації сучасна російська держава спромоглася спростувати філософію здорового глузду і, не маючи реальної стратегії власної адаптації до умов глобалізованого світу, не знайшла нічого кращого, як звернутися до відкинутих моделей геополітичного мислення.

На сьогодні всім стає зрозуміло, що РФ має на меті переглянути міжнародний порядок, що склався після закінчення холодної війни, зруйнувати Північноатлантичний альянс, повернути «право сили» до міжнародних відносин і встановити власну сферу впливу у пострадянському та, можливо, в усьому євразійському просторі. Сенс гібридних війн, які здійснює сучасна РФ, – у загальній дестабілізації існуючого світового порядку, сприянні різноманітним елементам хаосу у своєму геополітичному оточенні. На цьому тлі має вигідно виокремлюватися російська авторитарна політична модель з її формами упорядкування реальності на засадах сили і примусу [6].

Російська Федерація виступає ініціатором гібридних конфліктів на різних фронтах, однак в Україні, починаючи з березня 2014 р., дії агресора набули форм сучасної гібридної війни, яка поєднує використання традиційних мілітарних, квазімілітарних та невійськових засобів для досягнення політичних цілей. Агресія Росії проти України реалізувала концепцію за прогнозами С. Хантінгтона у сферах інтересів конкуруючих цивілізацій.

Економічні, інформаційні та дипломатичні засоби перетворено на інструменти силового впливу і створено можливості для їх поєднання з конвенційними військовими силовими засобами [5].

Російська влада, як свідчить історія розвитку цивілізацій, сповідує принципи традиційної геополітики, згідно з якими світовий порядок побудований на праві сили. Сила держави, на її думку, вимірюється шляхом агресивних війн, які вона має вести, якщо хоче поваги і покори від інших. Крім того, глибока мілітаризація суспільства сприяє збереженню існуючого режиму влади. Зовнішня агресія стає засобом вирішення внутрішніх проблем.

Виникає питання про витоки та сенс російської агресії. Сенс війни визначається її політичними цілями, згідно із формулою Клаузевіца про те, що війна є продовженням політики іншими засобами. Держава, побудована як імперія, розпочинаючи війну, має на меті підкорити противника власній волі, тобто отримати над ним певну владу, включити у власну сферу домінування або впливів. Отже, враховуючи формат російської держави як імперського утворення, головним питанням її внутрішньої і зовнішньої політики є влада – її досягнення, збереження, зміцнення і поширення.

Варто зазначити, що формула Клаузевіца може бути більш придатна до експансіоністської держави візця XIX ст., аніж до сучасної європейської демократії з іншою системою цінностей. Основою глибинного конфлікту Росії із Заходом є несумісність ціннісних систем сучасного глобалізованого світу і варварської моделі організації російського суспільства, з якою тісно пов'язана існуюча система політичної влади. Економічною основою політичного режиму в РФ є збагачення владної верхівки за рахунок торгівлі ресурсами країни.

Тактика, яку взяли на озброєння сучасні російські правителі, не нова. Її авторами слід вважати більшовиків, творців радянської держави. Головним знаряддям у їх політичній практиці були силові рішення будь-яких проблем та фанатична впертість у досягненні поставленої мети.

Оскільки справжні цілі (абсолютна влада та світове панування) не сприймаються суспільством і здоровим глуздом більшості людей, а засоби, побудовані на значних витратах ресурсів і людських життів, викликають сумнів у їх доцільності, то виникає потреба у різноманітних засобах маскувannya, підмінах понять, знищенні здорового глузду та нарощуванні психозів та істерик у суспільній психіці. Стан постійної шизофренії та перманентної параної стає буденним для життя суспільства. Всілякі прояви критичної рефлексії та спроби раціонального осмислення реальності придушуються репресивним апаратом.

У сучасних світових політичних реаліях окремі держави своєрідно урізноманітнюють механізми реалізації власних геополітичних інтересів, відводячи істотну роль ідеологічним концептам. Інструментарій інформаційно-ідеологічної експансії особливо активно використовує Росія, реалізуючи проект «русского мира».

У розділі «Росія та її ближнє зарубіжжя» С. Хантінгтон аналізує ситуацію, яка склалася в православній цивілізації, стрижневою державою

вважає Росію. Є країни, з якими Росія має тісні відносини з погляду на релігійну близькість – Сербія, Греція, Болгарія, меншою мірою Румунія, та держави, які перебувають безпосередньо у сфері її інтересів. Скажімо, країни Балтії змогли вирватися з-під орбіти Росії, в той час як Вірменія, Білорусь, Казахстан, інші країни Середньої Азії перебувають у сильній залежності від Росії в усіх сферах – від економіки до політики [1, с. 252].

Історія показує багато схожих компонентів, що створюють передумови для виникнення такого типу гібридних війн. Головною їх рисою є використання подвійної або багатовимірної тактики у проведенні політики, спрямованої на досягнення стратегічної мети. На поверхневому рівні створюється певна квазіреальність («світова революція», «арійський світ», «русский мир», «ісламська держава» тощо), яка підтримується засобами пропаганди та дезінформації, включно з розрахованими на це діями та висловлюваннями політичних лідерів та ідеологів, тоді як на глибинному рівні відбуваються жорсткі дії, спрямовані на реалізацію справжніх цілей – фактичне формування потрібної реальності у вигляді системи влади і панування над іншими [9].

Не буде перебільшенням стверджувати, що політичний проект «русский мир» кінця ХХ – початку ХХІ ст. має ті самі фундаментальні складники, що й російська імперська ідеологія середини ХІХ ст., яка базувалася на «православ'ї», «самодержавстві» та «народності». Так ідеологи РФ аргументують, що «Русский мир» – це не світ Російської Федерації, це не світ Російської імперії. «Русский мир» – від київської купелі хрещення. «Русский мир» – це і є цивілізація, до якої належать люди, які сьогодні називають себе різними іменами – і росіяни, й українці, і білоруси. Симбіоз фальшивих ідеологій щодо «братніх» і «єдиних» народів тісно переплітається з імперськими фантомами концепції Третього Риму, в якій акцентується на винятковій духовній місії Москви і Росії та на богообраності російської влади [11].

Ідеологія розділеної нації чи «русского мира» – це уявлення про органічну єдність за походженням усіх росіян, що одразу нівелює всі сучасні правові засади національного державотворення. Стосовно України – це розрахована на довгі роки світоглядна програма знищення її цілісності, суверенітету та державності. Ідеологи «русского мира» стверджують, що української нації як такої не існує, що це вигадка чи то австрійців, чи то поляків, чи то євреїв, і, звідси, логічно, як конспірологічна фікція, вона повинна бути ліквідована. Її необхідно повністю знищити – ніяких загравань, ніяких умовностей. Ідеологія «русского мира» фактично проектує положення, що свідомі українці – це природні вороги «русских».

У площині гібридної війни ідеологія «розділеної нації» пролонгує нарощування наступальних дій на сході України. Адаптивний механізм вживляння цієї ідеології у свідомість росіян викликає кумулятивний ефект зворотної радикалізації масової свідомості, коли люди, які вчора говорили одне, завтра починають говорити зовсім інше. Тут задіяні ефекти геометричної

прогресії радикалізму. Врешті-решт заручниками цього процесу стануть усі, навіть ті, які мислять деїдеологізовано, прагматично.

Важливою міжнародною передумовою гібридних війн можна також вважати суперечливу позицію ліберально-демократичних сил Заходу, неспроможність або небажання політичних аналітиків та діячів розпізнати масштаби реальних загроз і викликів цивілізованому світу, нездатність швидко організувати необхідний дієвий спротив агресії. Як це було з більшовизмом, ліберальні політики заради власного спокою та виправдання бездіяльності часто намагаються не помічати або замовчують непривабливі риси дійсності у країнах з диктаторським або фашистським режимом. Навпаки, вони охоче сприймають маскування за дійсність і прагнуть співпрацювати з диктаторами проти інших, на їх думку, більших загроз.

У світлі подій, пов'язаних з російською агресією проти України, стає наочним системний характер усього комплексу загроз європейській та регіональній безпеці, які значною мірою мають спільне джерело – деструктивну імперську політику російської влади. РФ фактично підтримує дії терористів на території сусідніх країн, намагається дестабілізувати політичні режими «неслухняних» країн регіону, а за необхідності – сприяє пожвавленню «заморожених конфліктів», що, у свою чергу, викликає міграційні потоки із зон лиха. Запровадження РФ агресивних дій гібридного типу, які мають замаскований характер і спрямовані на підрив внутрішньої стабільності, включає широкий спектр заходів – від економічного тиску, експорту тероризму, проведення масованих інформаційно-пропагандистських операцій тощо до прямого військового втручання [6].

Для світової спільноти стає очевидним, що збройні конфлікти в регіоні протягом останніх років мають спільний знаменник у вигляді зовнішнього силового втручання з боку РФ. Остання зберігає військову присутність в усіх «гарячих» точках регіону і підживлює так звані заморожені конфлікти, всіляко перешкоджаючи їх мирному врегулюванню.

З іншого боку, провокативною для агресії РФ стала також недалекоглядність політичних еліт європейських держав, які замість зміцнення оборонних можливостей та вдосконалення організації колективної системи безпеки, зокрема, шляхом включення до НАТО нових членів із числа пострадянських країн, більше сподівалися на демократичну трансформацію російської еліти, її мирну адаптацію до європейської соціально-економічної моделі.

Очевидно, що окупація частини територій як засіб блокування інтеграції сусідніх держав у західний політичний та безпековий простір дедалі більше стає провідним інструментом політики РФ у регіональному вимірі. При цьому окуповані території вилучаються з нормального економічного і політичного життя, а їх населення фактично залишається ізольованим від світових глобалізаційних процесів.

За таких обставин зростає військово-політична напруженість у регіоні, коли, з одного боку, нарощують військову присутність та проводять військові

навчання країни НАТО, а з іншого – нарощуються та активізуються російські збройні сили поблизу кордонів України і на окупованій території. Високий рівень занепокоєності серед країн євроатлантичної спільноти викликають постійні погрози з боку РФ використати свій ядерний потенціал, елементи якого планується розмістити в Криму.

Таким чином, на сьогодні РФ, реалізуючи загальну стратегію геополітичного реваншу, досягла значних успіхів у руйнуванні постбіполярного світового ладу. Шляхом розширення сфери застосування політики сили РФ послідовно сприяє наростанню рівня хаосу у міжнародному безпековому середовищі. РФ розглядає посилення непередбачуваності на міжнародній арені як провідний інструмент збільшення власного зовнішньополітичного впливу. Ефект такої політики на короткому проміжку часу виявився вельми значним. Проте що більшою мірою процеси стають неконтрольованими, то менше в РФ можливостей їх спрямувати в бажаному напрямі разом із можливостями досягнення своїх агресивних цілей.

Література

1. Huntington, S.P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. – New York : Simon & Schuster, 1996.
2. Palmer, D. A. R. *Back to the Future? Russia's hybrid warfare, revolutions in military affairs, and Cold War comparisons* // Research Paper (Research Division – NATO Defense College, Rome). – October 2015. – № 120. – P. 3-4.
3. Pustorino P., Venturi P. *NATO'S Evolution: from Conventional to Hybrid Warfare* // Anno Accademico (Siena Un.). – 2014/2015. – P. 134–135.
4. Rącz A. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist* The Finnish Institute of International Affairs [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: http://www.fii.fi/en/publication/514/russia_s_hybrid_war_in_ukrain
5. Горбулін В.П. Гібридна війна: все тільки починається... [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – 25 березня. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya-_html.
6. Горбулін В.П. *Світова гібридна війна: український фронт*. К. : НІСД, 2017. – 496 с.
7. О.В. Русул. Сучасні процеси цивілізаційних стосунків і концепція С. Хантінгтона // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2008. № 2 (8). – 91-95.
8. О.Сліпещ. Теорія «зіткнення цивілізацій» та сучасні глобальні проблеми // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>.
9. Стратегічна культура Росії. Висновки для України [Електронний ресурс]. – Ч. 1. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/video/editorial/read/48717/Sikavezna_lekcija_Strategichna_kultura_Rosiji_Vysnovky_dlaa_offset.
10. Требін М. П. Феномен «гібридної» війни // Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». – 2016. № 86. – С. 366-371.
11. Щодо назви війни РФ в Україні див.: Racz A. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Folia Report, 43 / The Finnish Institute of International Affairs. – Helsinki, 2015. – P.40–44.